visat.

primavera 2021

«Perdudes en la paradoxa d'un cos representat»: versos dissidents en italià

Paula Marqués i Meritxell Matas

Poètiques del cos?

Una definició tanca, limita i exclou. I quan el que volem explicar, a més, és una tendència literària en constant evolució, i que les autores mateixes refusarien d'especificar, només podem compartir algunes idees per fer més comprensible a què ens referim quan parlem de les poètiques del cos.

Primerament, és una recuperació del lema «el personal és polític», amb versos que aglutinen la carnalitat més ferotge i els pensaments més prominents sobre el gènere de la tradició filosòfica del segle xx amb una forta càrrega teòrica —amb noms com Judith Butler, Donna Haraway, Adriana Cavarero, Maria-Mercè Marçal o Rosi Braidotti. Hi bateguen, al dessota, diverses teories de gènere amb un rerefons més aviat culte, que s'enllacen amb descripcions, a vegades quasi forenses, dels cossos de dona. Aquesta relació, juntament amb les experimentacions pròpies de les poetes, dona un resultat comú: la posició combativa que aquestes autores acaben ocupant davant els rols tradicionals.

També escriuen contra el llegat del lirisme, amb exemples d'abjecció que problematitzen els tabús. Pensem en la sang, menstrual o d'altres tipus: crostes, ferides, cicatrius. Possible herència de la postmodernitat, les autores pretenen situar-se fora de les dualitats: ni ment/cos, ni home/dona, ni interior/exterior. Això no vol dir que l'experiència de viure en un determinat cos no tingui importància en la seva escriptura, que aborda, d'una manera o altra, les qüestions del gènere i la performativitat. Però reflexionen sobre les qüestions de la sexualitat des d'un posicionament polític i naturalitzen la llibertat de les dones en el desig, el sexe, la masturbació, l'envelliment i les relacions, tant normatives com no normatives.

La llavor: Mireia Calafell

Tot plegat s'entén millor amb un nom propi: Mireia Calafell, que el 2006 publicà *Poètiques del cos.* Un llibre significatiu, no només per la

qualitat, sinó perquè ens mostra un moviment a les lletres, sobretot —tot i que no únicament— escrites per les dones. A *Poètiques del cos* s'hi llegeix el que podria dir-se les bases dels interessos comuns de les poetes actuals: la corporalitat, la sexualitat i el trencament dels tabús que hi van relacionats. El propòsit és el d'explorar la intimitat com a motriu poètica i es va repetint en les autores que publicaran després d'aquesta data. Uns versos: «La pell, els teus dits, un contorn. / Perdre'm en el cim del teu cos (…) Les cames, el sexe, una carícia. / Menjar-se els llavis / quan la boca és un pou, / i empassar-se l'alè, / i ser més nosaltres /mentre es deformen les formes / i els límits són aigua». La pell, els contorns i els límits esdevenen un element poètic importantíssim i que s'anirà retrobant. El pou ens remet a la *Teoria dels cossos foradats* de Marta Segarra, un context ideològic bàsic per entendre Maria Isern. O les formes i l'aigua: l'element líquid molt explorat per Anna Gas en el seu primer recull. I, entre tots els versos, un erotisme i una sexualitat que batega de manera reivindicativa i normalitzadora per totes les poètiques corporals.

Mireia Calafell ha continuat influint a autores i crítiques, és a dir, maneres de llegir poesia, amb la publicació de*Costures* el 2010, de *Tantes Mudes* el 2014 i de *Nosaltres, qui* el 2020. En una entrevista del 2016 va dir que si als seus textos s'hi anticipa un sexe, un gènere i fins i tot una sexualitat, això pot representar qui els llegeix, però no pas ella i, menys encara els seus poemes. Fet i fet, la performativitat és cabdal per llegir una poesia «travessada de discursos / que et conformen i vesteixen» amb una veu que ha necessitat veure's al mirall per trobar-se «perduda en la paradoxa d'un cos representat / que és sempre enunciat». També mostra la fragilitat dels cossos, el dolor i les ferides com a font de fortalesa. El cos-dona pren protagonisme especial amb títols com «Mamografia» o «Habitació 118». La veu poètica evoluciona i madura, com a llavor i adob d'un sòl que ja era fèrtil i que esclata amb nombroses veus noves, que a poc a poc esdevenen noms consolidats.

L'esclat del segle XXI: la continuïtat

Que el sòl ja era fèrtil significa que Mireia Calafell no escriu en un buit poètic. Ens situem al principi del segle xxi: el debut de Maria Cabrera, *Jonàs*, va ser el 2004; el primer llibre de Maria Antònia Massanet, *Disseccions emocionals*, és del 2006; Anna Gual s'estrenà amb *Implosions* el 2008 i Blanca Llum Vidal el 2009 amb *La cabra*

que hi havia. Totes han continuat ampliant la seva producció poètica. La revolució, però, es produí la dècada passada i s'allarga fins als nostres dies. Destaquem dues dates: el 2015, amb la publicació dels primers llibres de Maria Sevilla i Raquel Santanera; i el 2017, un any especialment prolífic, amb la segona obra d'aquestes autores i amb els bateigs poètics de Maria Isern, Anna Gas, Núria Armengol i Helga Simon. És el decenni, també, de la confirmació de Lucia Pietrelli i de Glòria Coll i de l'arribada, el 2019, d'Irene Anglada i de Chantal Poch. I a més, és el gran moment de l'aposta de les editorials per la poesia, la renovació de l'Horiginal, la bona salut del Poesia Barcelona o del Festival Nacional de Poesia a Sant Cugat. Sorprenentment, o no, la recepció de la poesia, malgrat els tiratges i les vendes i la seva categoria de gènere menor pel que fa al gran mercat, atreu cada vegada més públic a uns recitals que combinen veus, reflexions, música i pintura.

Disseminar les veus a l'altra banda del Mediterrani: la traducció poètica com a experiència didàctica

En fi, cada vegada són més nombroses les iniciatives que parlen i dialoguen sobre i des de la poesia amb una maduresa que s'ha desfet d'aquells aires sublimadors que l'encasellaven en unes temàtiques, uns ritmes, unes rimes, uns cossos. A més dels festivals, hi ha una data fixa a l'any que no passa desapercebuda: el 21 de març, el Dia Mundial de la Poesia: a l'aula de català de Venècia, cada edició té propostes diferents amb la voluntat d'acostar-se a realitats vives i potents i de donar visibilitat al panorama poètic actual i obrir vies de comunicació per enriquir i connectar els mons literaris italians i catalans. Una de les millors maneres de plasmar-ho és la traducció. És així que va sorgir la idea de convertir l'aula de català de la Universitat Ca'Foscari en un laboratori de traducció a partir d'un esbós d'una antologia traçada per Meritxell Matas, que comprenia les veus de Mireia Calafell, Maria Sevilla, Raquel Santanera, Maria Isern, Lucia Pietrelli, Irene Solà i Anna Gas. Durant tot un mes, els estudiants de català van llegir els poemes, van veure vídeos de recitals de les mateixes autores i van treballar amb els versos a l'aula i a casa: cadascun va triar un poema, va fer la traducció de manera autònoma i després es van posar els resultats en comú i es van enumerar els possibles problemes a l'hora de llegir, interpretar i traslladar els versos a l'italià. Es van compartir les pors de desprendre significats durant el procés. En contraposició, però, va

emergir la motivació de reinterpretar la literatura i la poesia, de sortir dels cànons literaris italians absorbits durant tants anys d'escola i descobrir que la paraula pot ser modelada en forma de poesia *punk*, pot parlar de drogues i de sexe, es pot portar a l'extrem sense resultar mediocre, pot parlar d'orificis, de carn, de substàncies corporals. Pot ser caníbal. I que escriure no entén ni d'edats ni de generacions.

Arran d'aquesta experiència d'estudiants i professores traductores, s'ha estimulat l'interès sobre aquestes poètiques dissidents, i més enllà de traslladar-les del català a l'italià es van generar una sèrie de preguntes: a Itàlia, quines veus representen aquests versos dissidents? Podrien dialogar amb les veus catalanes? Com neixen? El naixement pot tenir relació, com ha passat a Catalunya, amb la difusió dels estudis de gènere, dels moviments socials i feministes? Caldria tenir en compte l'onada de traduccions a l'italià de textos de temàtiques de gènere durant els últims tres anys. Alguns exemples poden ser les traduccions de textos com *Sulla liberazione della donna* , d'una de les fundadores de les bases del feminisme, Simone de Beauvoir; *Terrore anale* o *Un apartamento su Urano*, de Paul B. Preciado, o *Femmine,* d'Andrea Long Chu. També s'han traduït obres de narrativa que tant en català com en castellà han tingut molt d'èxit, com a Itàlia: si més no, *Scopamii*, de Virginie Despentes. Pel que fa a la poesia, un dels best-sellers versionats a l'italià que ha tingut més acollida en aquestes temàtiques ha estat *Milk and honey*, de Rupi Kaur. La investigació continua i l'alumnat ha acollit bé aquestes sensibilitats alternatives.

Ara bé, de les quatre autores dels poemes que mostrarem a continuació, encara n'hi ha poques traduccions. Fins ara, s'han publicat en castellà dos llibres, *Tantas mudas* (2016), de Mireia Calafell; i *Kalashnikov* (2020), de Maria Sevilla. En canvi, d'una manera més espontània i ocasional, una iniciativa com la de *Lyrikline* recull alguns poemes de Mireia Calafell, de Maria Sevilla, d'Anna Gual i de Blanca Llum Vidal en català amb algunes traduccions, en part dutes a termes per les autores mateixes, en part per altres traductores. Entre les llengües d'arribada assenyalem el castellà, el francès, l'anglès, l'italià, el turc, el bosnià i el rus.

Qui tradueix ja sap que es capfica en un procés que no s'acaba mai i és el de les infinites possibilitats d'expressar un sentiment, una sensació, una narració. Per tant, dins aquest panorama laberíntic,

durant les classes de català hem adoptat solucions lingüístiques per traduir els poemes que en aquest article seran definitives per qüestions pragmàtiques, però que en realitat queden obertes a futures indagacions.

I ara sí, plasmem el resultat d'aquest exercici de traducció amb quatre poemes traduïts del català a l'italià i llancem aquestes veus a la mar esperant que arribin a nous ports. Potser açò encara és el començament.

Els quatre poemes [1]

Mireia Calafell

Habitació 118, *Tantes mudes*

(2014, Perifèric Edicions)

En el principi fou la cicatriu:
no la paraula, com tampoc les síl·labes,
sinó el tall fi del cordó umbilical
i tots els nens del món plorant alhora.
La gènesi s'explica des del ventre,
l'origen ha estat sempre una ferida
–escriu horitzontal jaguda al llit.

I en canvi, això que té sota la gasa
és una cremallera sobre runes
–buidatges ontològics de carn viva–,
Sutures de la pèrdua del pit esquerre
que ha suplicat al cos per a salvar-la
amb un dolor que no, no és literari.

Això que cou encara i la travessa
és sobretot un aprendre a estimar-se,
a mirar-se altre cop, tan asimètrica,
a viure amb cinc centímetres de més,
a viure

Stanza 118

In principio fu la cicatrice,
non la parola, e nemmeno le sillabe,
ma il taglio sottile del cordone ombelicale
e tutti i bambini del mondo che piangevano all'unisono.
La genesi si spiega dal ventre,
l'origine è sempre stata una ferita
–scrive orizzontale distesa sul letto.

E invece, quello che c'è sotto la garza
è una cerniera sulle rovine
–svuotamenti ontologici di carne viva–,
Suture della perdita del seno sinistro
che ha supplicato il corpo per salvarla
con un dolore che no, non è letterario.

Quello che brucia ancora e l'attraversa
è soprattutto un imparare ad amarsi,
a guardarsi di nuovo, così asimmetrica,
a vivere con cinque centimetri in più,
a vivere

Maria Sevilla

Si no s’assequen les voreres,
Dents de polpa (2015, AdiA)

Al límit de la pell hi ha la metàfora
de dir-te sense mi. De procurar-me
un incís en el present sense saber
si sent el pes de sobreviure’s
la pudor descomponent-se. Si sent
l’asfíxia blanca la buidor amb què
m’imagino cada casa, cada llum
des del carrer: fanalets acomiadant-se
d’un incís si se saben mai presents.
Potser senten la buidor amb què
m’imagino cada casa, cada inútil
deglució: de fora estant
el fondo desordre del Foc
són bombones de butà que
s’apilen innocents a les terrasses.

Des del carrer. Des del límit de la pell
fent-se metàfora: a l’extrem
de tota identificació hi ha la
blanca asfixiadescomposta
de la indiferència.

Se non si asciugano i marciapiedi,
Denti di polpa

Al confine della pelle c’è la metafora
del dirti senza di me. Di procurarmi
un’incisione nel presente senza sapere
se si sente il peso di sopravvivere
alla puzza marcente. Si sente
l’asfissia bianca il vuoto con cui
m’immagino ogni casa, ogni luce
dalla strada: lampioni congedanti
un’incisione se si sanno mai presenti.
Forse sentono il vuoto con cui
m’immagino ogni casa, ogni inutile
inghiottimento: essendo fuori
il profondo disordine del Fuoco
sono bombole a butano che
si impilano innocenti nelle terrazze.

Dalla strada. Dal confine della pelle
che diventa metafora: all’estremo
di ogni identificazione c’è la
bianca asfissia decomposta
dell’indifferenza.

Raquel Santanera

Sense títol, *De robots i màquines o un nou*
tractat d'alquímia(2018, El gall editor).

Li va explicar la textura que podien
tenir els cabells i com de dia la carn magra
fa homenatge a la fosca quan es cou sota el sol.
Un braç és allò capaç de tocar el cel
mentre a la panxa els sucs hi fan carretera.
El peix uneix voluntat i sedentarisme
i a la boca la paraula és niu…

I després va ascendir el làser
cap aquella veu que narrava,
partint-la:
volia agafar tot allò,
entrar-hi a dins.

No sabia que l'havien construït sense ulls.

Davant seu un bassal de sang augmentava.

No ho hauria entès si li haguessin
dit que era vermell.

Senza titolo,
Di robot e macchine o un nuovo trattato di alchimia

Gli spiegò la consistenza che potevano
avere i capelli e come di giorno la carne magra
rende omaggio a quella scura quando si cuoce sotto il sole.
Un braccio è quello che è capace di toccare il cielo
mentre nella pancia i succhi si fanno strada.
Il pesce unisce volontà e sedentarismo
e in bocca la parola è un nido…

E dopo puntò il laser
verso quella voce che narrava,
spezzandola:
voleva prendere tutto ciò,
entrarci dentro.

Non sapeva che l'avevano costruito senza occhi.

Di fronte un lago di sangue aumentava.

Non l'avrebbe capito se gli avessero
detto che era rosso.

Anna Gras

46,*Llengua d’àntrax*
(Edicions del Buc, 2019)

ja no em queden espais
no connotats.
ni en els carrers
ni en les vísceres.
la pell tatuada
d’estigmes expira
floridures de sublim,
només parla
d’heterotopia ininterrompuda.
l’únic pol·len ferm:
com més temps,
més cadàvers
dins el cos.

46, *Lingua di antrace*

non ci restano più gli spazi
senza connotazioni.
né sulle strade
né sulle viscere.
la pelle tatuata
di stigmi sporge
fioriture di sublime,
soltanto parla
di eterotopia ininterrotta.
l’unico polline fermo:
più tempo passa,
più cadaveri
dentro il corpo.

[1] La traducció dels poemes ha estat possible gràcies a la col·laboració dels estudiants de català del curs 2019-2020: Kiara Balconetti, Aurora Braghin, Amos Bregola, Sara Defenzi, Isabella Gazzola, Beatrice Mazzon, Valentina Menegazzo, Beatrice Menti, Silla Paneghel, Dora Salvalaio i Francesco Torresan; de la professora Paula Marqués i de Michele Manzi. Els poemes els ha seleccionats Meritxell Matas.